

Din ve Mizah
(Yusuf Emre, Eskiyeeni Yayınları, 2020, 192 sayfa)

Eminenur BEYAZKILINÇ

Arş. Gör., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Siirt/ Türkiye
Res. Asst., Siirt University Faculty of Theology, Department of Philosophy of Religion, Siirt/ Turkey
eminebyzkilnc@gmail.com | orcid.org/0000-0003-4815-7675

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Kitap Tanıtımı | Book Review

Geliş Tarihi | Received: 12 Mayıs /May 2022

Kabul Tarihi | Accepted: 14 Haziran/ June 2022

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran /June 2022

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Siirt University Faculty of Divinity. Siirt/Turkey.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marifetname>

mail: sifdergisi@gmail.com

Din ve Mizah

Sosyal etkileşimin en esnek araçlarından biri olarak görülen mizah, geçmişten bugüne önemli bir ilgi alanı olagelmıştır. Son yıllarda sosyal medyanın yayılmasıyla hemen her olayın mizah açısından yorumlanması mizaha olan ilginin göstergesi olarak kabul edilebilir. Mizah insana ait olan hemen her şeyi konu edindiği gibi dini temaları da konu edinmektedir. Bu açıdan bakıldığında mizah, mizahi tutum ve dindarlık biçimleri arasındaki ilişkiler Din Psikolojisinin araştırma konusuna girmektedir.

Yusuf Emre tarafından doktora çalışması kapsamında hazırlanan “Din ve Mizah” adlı eser, mizah anlayışı ile dinî yaşayışın farklı görüntüleri arasındaki ilişkiyi kuramsal ve uygulamalı olarak araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Kitap, *Giriş, Kuramsal Çerçeve, Araştırma ve Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Yorum, Sonuç* olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

Giriş (15-20) bölümünde yazar, mizahın insan doğasının temel bir parçası olmasına karşın bilimsel olarak çok az incelendiğini ve bu konuda ülkemizdeki çalışmaların eksikliğine dikkat çekmiştir. Ardından mizahın “ne”liği, ne tür özelliklere sahip olduğu ve hangi yönlerinin din ile uyumlu, hangilerinin uyumsuz olduğunu ortaya koymanın mizah ve din ilişkisinin anlaşılması konusunda büyük önem arz ettiğini belirtmiştir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesinde (21-128) gülme ve mizah kavramları üzerinde durulmuştur. İnsana özgü ve evrensel bir tepki olan gülmenin tanımı, çeşitleri ve özelliklerinden bahseden araştırmacı, “Gülmenin amacı ve işlevi nedir?” ve “Komik olanı hangi faktörler belirler?” gibi sorulara cevap aranmasına yönelik gülme kuramlarına yer vermiştir. Bu kuramlara göre gülme bazen enerjinin boşaltılmasına yönelik bir rahatlama olarak görülürken bazen de zayıf insanlar üzerinde üstünlük duygularının bir ifadesi olarak tanımlanmıştır. Ardından mizah kavramının etimolojisi ve tarihsel arka planına dikkat çekilmiştir. Daha sonra yazar, mizahın göreceli doğası ve değişen bağlamı hakkında bilgi vererek komik olanın kişiden kişiye ve içinde bulunulan duruma göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Buna göre bir şeyin mizahi olabilmesi için öncelikle onun alışılmadık, uyumsuz ve tuhaf yönlerinin bir arada algılanıp karıştırılması gerekmektedir. Yapılış amacına göre olumlu ve olumsuz mizah türlerinden bahseden yazar, şakanın içeriğine göre kara mizah, hasta mizah, politik mizah, etnik mizah ve cinsel

mizah gibi sınıflandırmalar yaparak açıklamaya gitmiştir. Peşi sıra, mizahın gelişimsel açıdan nasıl bir seyir izlediği, bireyin hayatında ne gibi fonksiyonlara sahip olduğu ve kişilik özelliği olarak mizah anlayışının ne anlama geldiğini anlatmıştır. Buna göre mizah, bilişsel esnekliği artırma, kişisel arası iletişimi kolaylaştırma, eleştirel bir bakışla olayları değerlendirme ve ruhsal gerilimi azaltma gibi bireye çok yönlü katkılar sunabilmektedir. Ardından mizah, din ve dindarlık genel başlığı altında dinlerde mizahın nasıl değerlendirildiği dinî metin ve kültür başlıkları altında ele alınmıştır. Buna göre tek tanrılı dinlerde dinî metinlerin içeriği daha çok ciddi ve hüzünlü bir perspektife yakın dururken Antik dinlerde ve Uzak Doğu dinlerinde gülme ve mizaha ait herhangi bir sınırlandırma görünmemektedir. İslam geleneğinde ise mizah konusund olumlu ya da olumsuz farklı yorumlar olsa da gülme ve şakalaşmanın varlığı sorgulanmamıştır. Genel temayül mizah, şaka ve gülmede aşırılığa kaçılmaması ve alay gibi olumsuz ve yıkıcı mizaha mesafeli olunması gerektiği şeklinde olmuştur. Peşi sıra yazar yapısal-fonksiyonel açıdan mizah ve din ilişkisine değinmiştir. Mizahın, uyumsuzluğu algılamayla ortaya çıkması, kontrolsüzlüğe neden olabilmesi, saldırgan ve müstehcen içerik taşıyabilmesi gibi birçok özelliği dinin doğası ile uyuşmayan yönleri olarak bahsedilmiştir. Daha sonra iki olgu arasındaki ortak amaç ve hedeflerden söz edilmiştir. Buna göre mizahın başa çıkma konusunda bireye destek ve rahatlama sağlaması din ile paylaştığı ortak bir yönüdür. Bu yüzden hem mizah hem de din rutin çerçeveden çıkarak hayatın problemlerine yeni bir ışık tutabilir. Son söz olarak yazar, üzerinde konuşulan ilişkilerin tek tarafı genelleme yapılamayacak kadar çok boyutlu ve karmaşık olduğunu belirtmiştir.

Araştırma ve yöntem (121-128) bölümünde üniversite öğrencilerinin mizah anlayışı ile dinî yaşayışın farklı görüntüleri arasında anlamlılık seviyesine ulaşan herhangi bir ilişki olup olmadığını tespit üzere çeşitli hipotezler sunulmuş, evren ve örneklem tanıtılmıştır. Evreni Çukurova Üniversitesi oluştururken, örnekleme basit rastlantısal teknik ile seçilen 325'i (%56,3) kadın, 252'si (%43,7) erkek olmak üzere toplam 577 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplamaya yönelik cinsiyet, yaş, fakülte gibi demografik değişkenlere ait bir anket formu, Thorson ve Powell (1993) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik analizleri

Aslan ve diğerleri (1999) tarafından yapılan “*Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği*”, Hoge (1972) tarafından geliştirilen ve Karaca'nın (2000) Türkçeye uyarlayarak geçerlik ve güvenilirlik analizlerini yaptığı “*İçsel Dinî Yönelim Ölçeği*”, Rokeach (1960) ve Kağıtçıbaşı'na (1973) dayanarak Yapıcı (2002, 2004; Yapıcı ve Zengin, 2003) tarafından geliştirilen “*Dinî Dogmatizm Ölçeği*” kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde ise bağımsız gruplar *t* testi, Pearson Moment korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon teknikleri kullanılmıştır.

Bulgular (129-136) bölümünde yazar, mizah anlayışı, öznel mizah algısı ve dindarlık değişkenleri ilişkisini; demografik değişkenlere göre mizah ve dindarlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi elde ettiği veriler eşliğinde değerlendirmiştir.

Tartışma ve Yorum (137-156) bölümünde elde edilen bulgular, mizah ve dindarlık arasındaki ilişkinin alt boyutları ve farklı görüntüleri, sosyo-demografik değişkenlere göre mizah ve dindarlık başlığı altında yorumlanmıştır. Yerli ve yabancı literatürden elde edinilen sonuçlar ile çalışmanın sonuçları arasında benzerlik ve farklılıklar değerlendirilmiştir.

Sonuç (159-163) bölümünde araştırmacı mizah anlayışı ile çeşitli dindarlık değişkenleri arasındaki ilişkileri konu edinen çalışmasında ulaştığı sonuçları açıklamıştır. Bu verileri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1) Mizah anlayışı ile dindarlık değişkenleri arasındaki en yüksek korelasyon dinî dogmatizm hususunda ortaya çıkmıştır. İkinci olarak dine önem verme düzeyi ve üçüncü olarak içsel dinî yönelim değişkeniyle olan ilişki anlamlılık seviyesine ulaşmıştır. Mizah anlayışı ile öznel dindarlık algısı arasındaki ilişki anlamlı değildir. Genel olarak bakıldığında mizah anlayışı ile dindarlık değişkenleri arasında negatif yönde ve zayıf ilişkiler söz konusudur.

2) Dindarlık değişkenlerinden sadece dinî dogmatizm, mizah anlayışını yordama hususunda düşük düzeyde bir etkiye sahiptir.

3) Öznel dindarlık algısı ile öznel mizah algısı arasında pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dindarlık değişkenlerinden sadece öznel dindarlık algısının öznel mizah algısını yordama hususunda düşük düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

4) Mizah anlayışı genelinde, mizah üretme ve mizah yoluyla başa çık-

ma alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Ancak mizaha olumlu tutum ve mizahı takdir etme alt boyutlarında kadınlar; öznel mizah algısı konusunda ise erkekler daha fazla puan almıştır.

5) Dindarlık değişkenlerinden öznel dindarlık algısı, içsel dini yönelim ve dine önem verme düzeyi açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamış; erkeklerin dini dogmatizm düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

6) Yaş arttıkça öğrencilerin mizah anlayışı genel puanlarının yükseldiği, mizah üretme ve mizah yoluyla başa çıkma eğilimlerinin ise arttığı görülmüştür.

7) Üniversite öğrencilerinin buldukları sınıf düzeyi yükseldikçe mizah anlayışı da yükselmiş, mizah yoluyla başa çıkma, mizaha olumlu tutum ve mizahı takdir etme eğilimleri artmıştır.

8) Katılımcıların yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerlerinin büyüklüğüne göre mizah anlayışı, mizah üretme eğilimleri ve kendilerini mizah konusunda yetenekli algılama düzeyleri yükselirken içsel dinî yönelim ve dinî dogmatizm düzeyi azalma eğilimi göstermiştir.

Sonuç bölümünden sonra kitabın son kısmında 17 sayfalık bir kaynakça bulunmaktadır (165-181). Ekler kısmında ise ek tablolara ve anket formu örneğine yer verilmiştir (183-369).

Tanımı zor iki kavram olması bakımından mizah ve dindarlık arasındaki ilişkiyi belirlemek kolay değildir. Zira yakından bakıldığında ilişkilerin çok boyutlu bir nitelik arz ettiği görülmektedir. Bu haliyle din ve mizahın farklı boyutlarıyla çalışılmayı bekleyen bir konu olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmanın ele aldığı konuları hem geniş bir şekilde tartışması hem de uygulamalı olarak sunması açısından literatüre katkı sağlayan önemli bir eser olduğunu söyleyebiliriz.